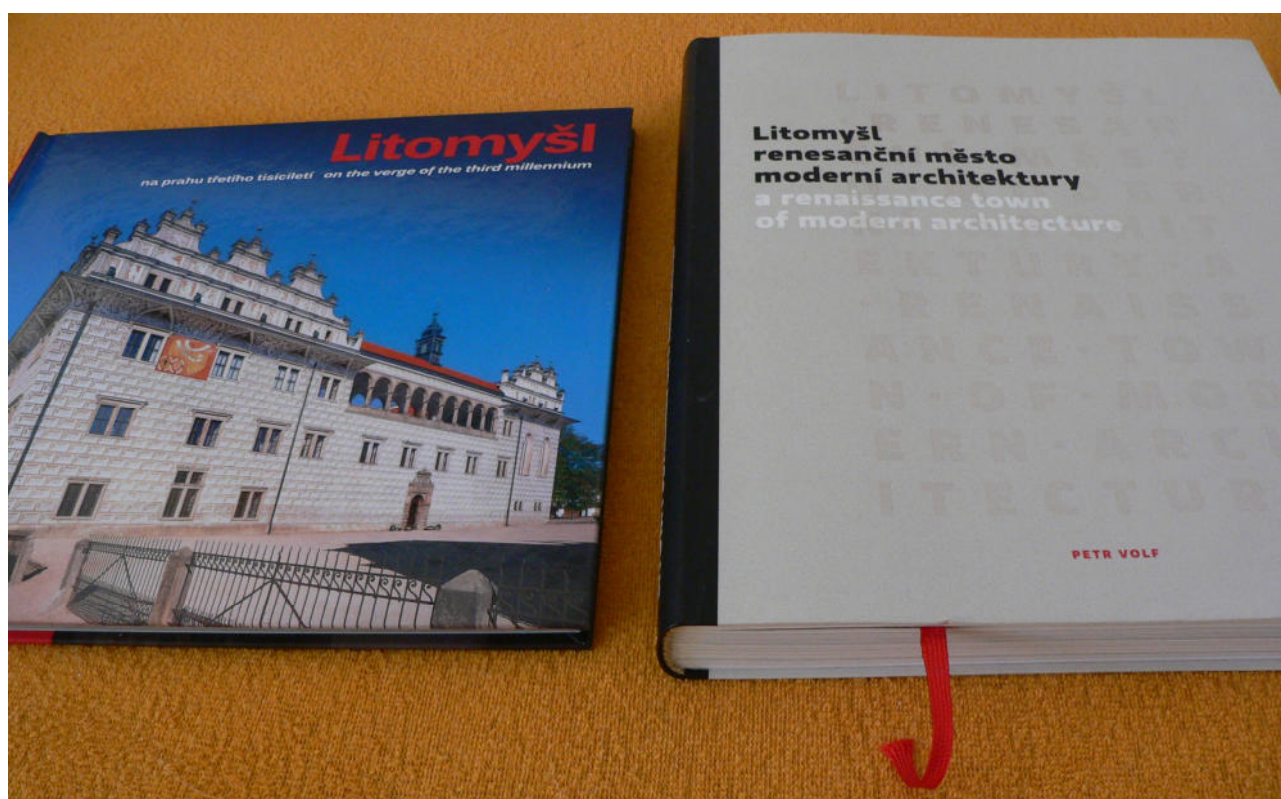

Litomyšl

Zpráva o průzkumu města

V Litomyšli jsem nikdy nebyl. Měl jsem jen obecnou představu o zámku s psaníčkovými sgrafity, o jiráskovském vlasteneckém mýtu, smetanovském festivalu... Ale dlouho jsem zaznamenával zprávy, že se v tomto historickém městě děje něco pozoruhodného z hlediska moderní architektury, byly uděleny nějaké ceny, slavní architekti tu něco restaurovali nebo zcela nového stavěli, až jsem si udělal další zobecnělou představu hlavního města architektury. A zrála ve mně touha se tím městem pár dní poflakovat.

Samozřejmě jsem se nejdřív důkladně připravil. Prostudoval jsem si tyto dvě knihy. Obě vznikly v roce 2014, kdy byl dokončen mohutný projekt za stovky milionů, v jehož rámci se podařilo restaurovat řadu objektů, ale taky ledacos nového postavit, a zejména to staré a nové šikovně propojit a skloubit.

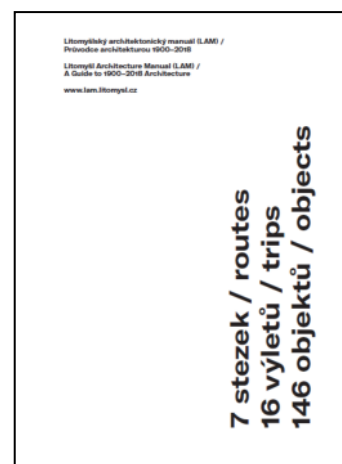

Sestavil jsem si z toho, co jsem našel na internetu, itinerář, a k tomu si stáhnul LAM – Litomyšlský architektonický manuál.

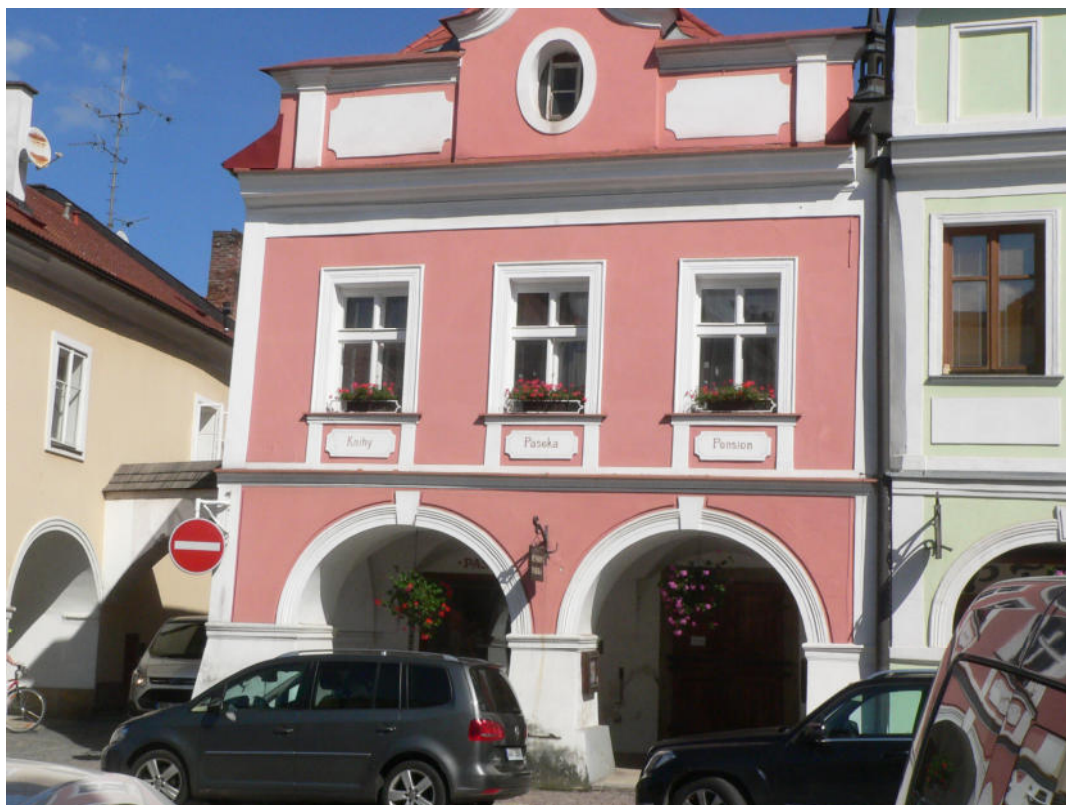
A vydal jsem se zkontrolovat, jestli to tam všechno opravdu je, jak píšou...

A můžu předeslat, že fakt je... Všechno na svém místě, takové, jak říkali...

Udělal jsem dobře, že jsem si z nabízených penzionů a penzionků vybral právě Paseku. Řekl jsem si, nebudu na sobě škudlit, ať je to pěkně v centru města! Nedošlo mi vůbec, že by to mohlo mít něco společného s nakladatelstvím Paseka. A ono jo...

Když mi potvrdili rezervaci, teprve jsem se mrknul, kdeže to vlastně budu, a ejhle:
Musíte uznat, že když v Litomyšli, tak jedinečně takhle.

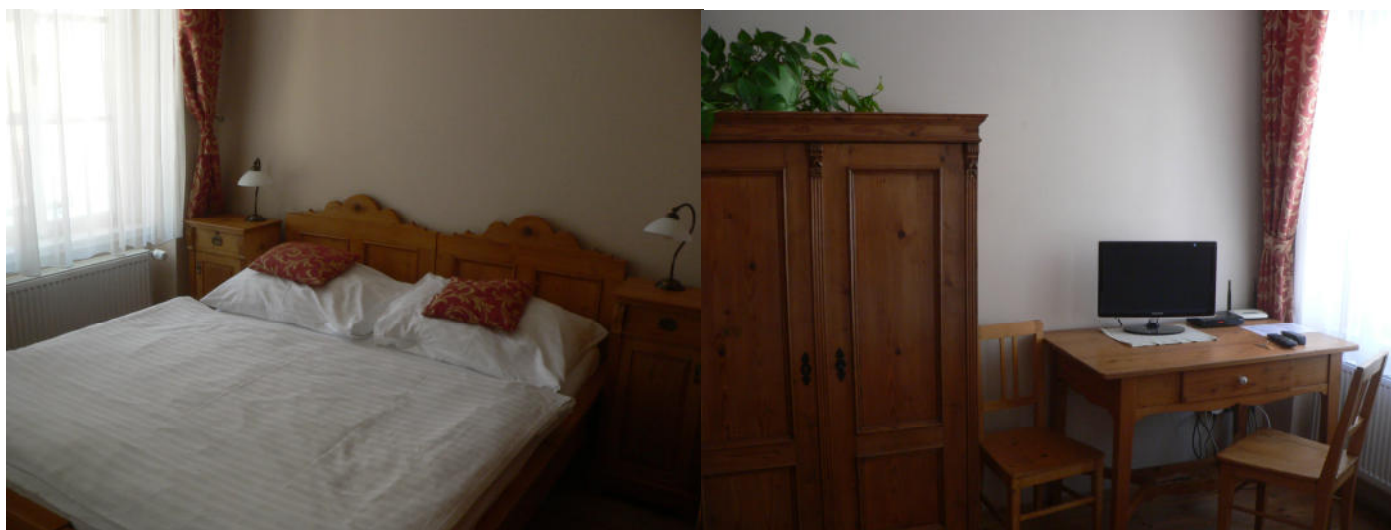

A vzápětí se vyvalila celá ta historie. Jak dům koupil Ladislav Horáček, majitel nakladatelství Paseka, celoživotní nadšenec díla Josefa Váchala, který ostatně své nakladatelství pojmenoval Paseka právě podle jedné postavy Váchalova Krvavého románu. Pročež nechal na dům vyškrábat váchalovská sgrafita.

Hned jsem posílal pohlednice a mystifikoval, že bydlím přímo v Portmoneu, slavném Váchalem totálně vymalovaném domě. No, brzy jsem přišel na to, že Portmoneum je jinde. Ale taky je má na svědomí Ladislav Horáček. Nicméně ubytování bylo skvostné...

To je hned jeden z postřehů, které si odtud odnáším: Vedou se spory o to, kdo nebo co dělá historii, zda dějinné procesy, onen „duch doby“ či tlak „historické nutnosti“, anebo dějiny tvoří lidé, konkrétní jedinci svými dějnotvornými vlivy a zásahy. V tomto městě se přesvědčivě potvrzuje, jak velmi záleží právě na šťastné souhře okolností, v níž se na daném místě, v daném čase ocitnou kreativní lidé a začnou dávat dějům impulsy a nabalovat na sebe další lidi podnícené inspirativním vzorem. Co by byla Litomyšl bez Horáčka?!

Portmoneum, tedy Váchalem zmalované cimry a nyní Váchalovo muzeum, je tady v tomto Horáčkem opět pěkně zrestaurovaném domečku. Váchal – to je případ sám pro sebe. Račte si ho vygooglit. Pozoruhodné je, že zase – fenomén Váchal, ale i charisma Ladislava Horáčka působí přitažlivě na další potrefené figurky našeho bohémského světa, které se stahují právě do Litomyšle a kolorují už beztak pitoreskního genia loci tohoto města.

Ale musím začít od začátku. Tedy od cesty z České Třebové. Česká Třebová je nahoře. Do Litomyšle se sjíždí táhlým svahem a dole se otevírá široká krajina, v níž je na dně v zářezu říčky Loučná roztažené město. Je to, jako když se sjíždí třeba ze Šternberka do Olomouce. Dvě rozlehlé vesnice, jimiž projíždíme, dávají jasně tušit zdejší folklórní svéráz. Měl jsem o něm nějakou představu. Jak vypadá východočeská lidová architektura. Dřevěné domy, ale z pečlivě opracovaných trámů, ne tak hrubě roubené jako dřevěnky třeba na Jablunkovsku nebo Valašsku. Tvar stavby, proporce oken, sklon střechy – to všechno má svůj typický, nezaměnitelný ráz, který je vepsán do paměti krajiny a vězí pevně v duši lidí, takže ať stavějí cokoli, vždy ty proporce jako archetypy vstupují do jejich konstrukcí. Trpím vysvětlovací mánií – asi by bylo lepší odkázat na nějakou odbornou literaturu nebo to doložit fotkami, ale já si zkrátka potřebuju sám pro sebe ozřejmit, v čem je ten rozdíl oproti stavebnímu řádu třeba moravského Slovácka nebo Slezska. Připadá mi sympatické právě to, jak je to symptomatické. Noví stavebníci při plánování rodinné usedlosti určitě nestudují manuály lidové architektury – a přesto v rozvrhu jejich stavby jsou jasně patrné znaky lokálního stavebního tvarosloví. I v Litomyšli je možno na mnoha měšťanských domech doložit, jak nevědomky ctí svou regionální tradici.

V některých případech je myslím patrné, že tyto stavební vzory pocházejí ještě z doby, kdy tu obyvatelstvo bylo protestantské, patřilo k jednotě bratrské. Čeští bratři měli svůj věroučný svéráz dotažený až do životního stylu, chodu domácností, estetického kánonu. Nevím jistě, nestudoval jsem to, ale cítím v kostech, že takový českobratrský dům poznám na první pohled.

Například tohle je dům typicky barokní. Račte si prosím povšimnout, jak je pěkně zrestaurovaný, ale zejména, jak je vkusně a citlivě vkomponovaný do okolního prostoru, veřejného prostoru. Tohle dělají ti špičkoví architekti. Věci vypadají vlastně velmi obyčejně, jako by to tu bylo všechno právě tak, jak to mělo být. Architekt nikam necpe své jméno, nesnaží se o originalitu za každou cenu. Je to poctivě přiznaná historie, ale přitom nenápadně, nepatrnými posuny dotažená k dnešku, adaptovaná na současné uživatele.

Rekatolizace se svým vnucovaným barokem se zde zřejmě neprojevovala tak bezohledně jako v jiných krajích. Jistě, lid ji nakonec přijal za svou a dál si ji nesl a rozvíjel. Jak vidíme třeba na tom moravském Slovácku nebo na moravsko-rakouském pomezí – bez ohledu na to, jakým jazykem ti obyvatelé mluvili. Ale ta českoobrátská krajina, jak jsem ji detekoval při prvním slídovém obhlížení cesty z České Třebové, se opravdu tak nápadně liší od krajobrazů typických třeba pro jižní Moravu nebo Horácko. A co teprve ve srovnání s tím naším Slezskem! Zde zřejmě hraje roli ta nesourodost našeho slizského obyvatelstva. Etnické, jazykové i náboženské vzájemné animozity vedou k velkému izolování, individualismu, nevytváří se soudržná identita sdílená po generace, nemá co se tradovat a vpisovat do krajiny. Nová zbožnost šířená katolickou církví systematicky už od půli 16. století, po třicetileté válce pak pochopitelně ještě masivněji a razantněji, našla někde příznivější půdu a vytvářela jakýsi Gesamtkunstwerk, komplexitu, možná totalitu, ale vlastně v pozitivním slova smyslu. Objala lidi a poskytla jim důvěru a bezpečí. Tedy, oni aspoň měli ten pocit.

Ale nemůžu říct, že čeští bratři ten svérázný stavební řád vytvořili k nějakému svému estetickému a teologickému obrazu. Oni spíš převzali regionální tradici, ztotožnili se s ní a zpětně ji kanonizovali a dál nesli s sebou. Takže se nám to teď takto spojuje, asociuje.

Kostel Nalezení sv. Kříže. Součást piaristického kláštera a koleje (gymnázia). Stavitel Giovanni Battista Alliprandi, 1715. Sochy Matyáš Braun.

Když už jsme u toho baroka... Tohle je baroko, které se po stu letech své existence už reflektuje a odvážně abstrahuje své vlastní principy s lehkostí až rozvernou, skoro postmoderní. Hravé natočení věží a vtipné dosazení symetrických válcovitých věžiček, jejich štíhlost a celková kompozice obdélníku s vypouklými bublinami po stranách – to je rozjásaný taneček.

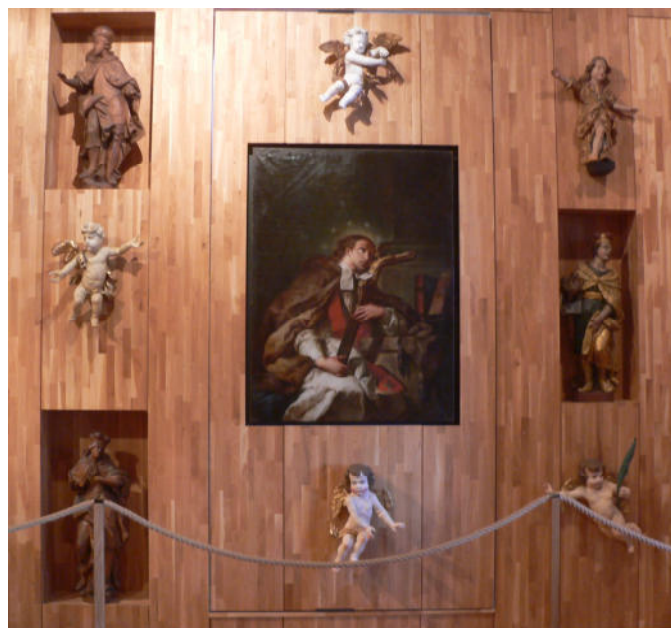
Kolej fungovala až do spektakulárního zrušení komunisty v roce 1950, kdy pozavírali i představitele řádu. Školní budovy soudruzi nějak užívali – po svém, po socialisticku. Kostel nechali chátrat, zavřený. Až teď, díky štědrému grantu, se ho podařilo nějak opravit, i když ne do původního stavu a k pů-

vodnímu účelu – ani církev už ho nepotřebuje a nechce. Rekonstrukci navrhl Marek Štěpán, známý brněnský architekt církevních staveb. No, ta výstavka artefaktů diecézního muzea královéhradecké diecéze byla nákladně vpravena na ochozy kostela a do některých přilehlých místností. Prý andělé a andělíci, naši strážníci. Nic pro mě. Bylo by to komické..., kdyby to nebylo vlastně trapné.

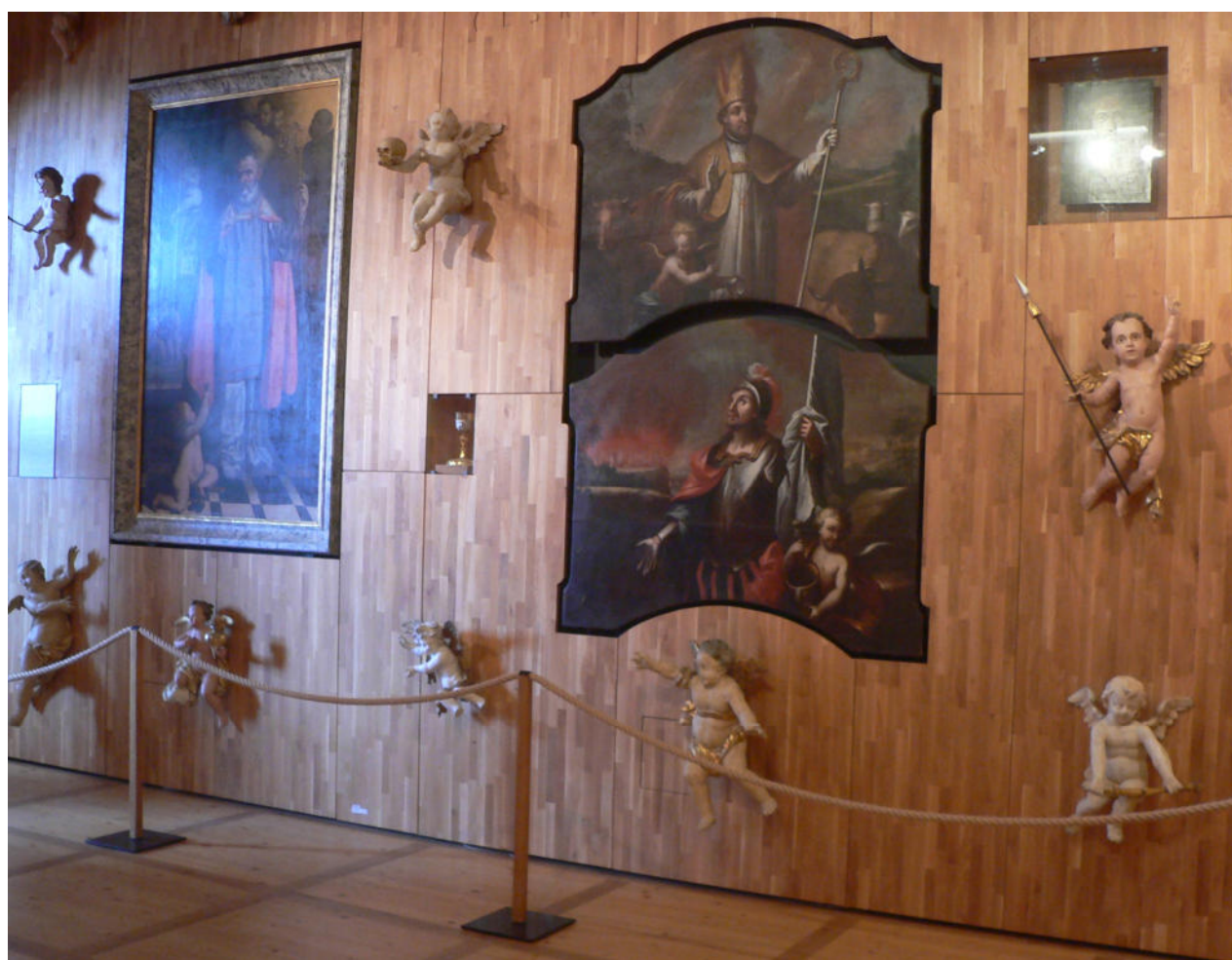

Ten připitomělý výraz!

A co má být jako toto? Freud by se na tom vyřádil!
A takových tam bylo...

Nevím, být katolíkem, tak se zrovna tímhle moc nechlubím...

Chudák architekt si myslel, kdo ví co neposkytuje té expozici, když ji tak opulentně obkládá drahým dřevem. Škoda materiálu.

Škodolibě obcházím sochy zezadu.
A ono je to baroko opravdu pěkně
vykotlané. A prožrané.

Říká se – Chceš-li se v kostele modlit, nechod' přes sakristii. U protestantů bych dodal – Nechod' přes faru. (Podobně: Chceš-li se v hospodě najíst, nechod' přes kuchyň.) Demystifikace oltářů...

Nicméně... Vzhledem k tomu, že kostel má nyní multifunkční užití, bylo možno a bylo vlastně nutno ho nějak odpovídajícím způsobem upravit. Marek Štěpán nechal umístit tři artefakty – jakýsi kvádr z mléčně bílého skla, snad jako oltář nebo liturgický stůl, na zemi kruh z černého skla (kryjící vstup do krypty) a ve vzduchu se nad ním vznášející dlouhý štíhlý hranol z křišťálu. Tím se to posunulo do dalšího levelu. Václav Cígler a Michal Motyčka – jsou ti sklenění umělci.

Kostel, co má koule...

Dokonce jsem vylezl nahoru na střešní vyhlídku k těm Braunovým kamenným světcům.

Vlevo v dále pozoruhodně zastřešené budovy škol z přelomu 19. a 20. století.

To je vono! Vidíte ho, ten orlí nos? Krucifix a kropáč – a hrr na ně, na kacíře, jinověrce, pohany... a bijme je po hlavách, bijme jim to do hlav...

Baroko mi není po chuti... ale ta rozmařilá renesance už tuplem ne. Zhýralá šlechta se tu naparuje a jeden rod hecuje se před druhým a marnivě plýtvají hodnotami jen kvůli jakémusi vnějšímu dojmu.

No, poseděl jsem v kavárničce na nádvoří a rozjímal o pomíjivosti světské slávy. Umjení nic moc. Ještě že tu měli výstavu sbírek místní městské galerie. Obrazy lokálně proslulých malířů z 19. a první půle 20. století. Vybral bych si, něco by se mi i doma hodilo...

Ale ta historka s těmi psaníčkovými sgrafity stojí za vyprávění. Dočetl jsem se o tom už před odjezdem. V roce 1974, v době vrcholícího znásilnění národa husákovskou normalizací, odstavili řadu umělců. Některým tehdy soudruzi nabídli kompromis – nechají je restaurovat omítku litomyšlského zámku, aby si hoši mohli vydělat na chleba. Ale tvořit a vystavovat je nenechali. Byl to Olbram Zoubek, Václav Boštík, Zdeněk Palcr a Stanislav Podhrázský. Restaurovali osm hektarů fasády, osm tisíc psaníček, k tomu lunety, ozdoby věže a komínů. Dělal to 14 let, skončili v roce 1987. Jak vidno, mezitím mohli začít znovu, protože už se to zase loupe. Ale tihle čtyři bohémové nezháleli, dál si tvořili „do šuplíku“. A zvali si kamarády z Prahy i blízkého i vzdáleného okolí. A řádně pařili v místních hospůdkách. Až tak, že vytvořili bohémský kolorit, za kterým se sem sjížděli i další intelektuálové a kreativci. Jedním z nich byl místní ekonom Miroslav Brýdl, který přičichl k umělcům a architektům. A když to v roce 1989 prasklo, Brýdl se stal starostou – a nastalo dlouhé období vlády nesmírně osvíceného starosty, jak všichni, i nezávisle na sobě, svorně píšou. Jak se starostové obklopují právníky, tenhle se obklopoval sochaři a architekty. Jistě silná osobnost, charismatická, uměl lidi nadchnout i přesvědčit, jezdil do Prahy na úřady a kravařáci, kteří říkali, že to nejde, po chvíli lobování jihli a najednou šlo i nemožné. Zkrátka tady začala éra šťastných zásahů do vzhledu i života města. Dá se o tom dočíst ve všech těch knihách a manuálech. I Havla do toho zatáhli a ten se rád nechal. V roce 1994 se na zdejším zámku konalo setkání sedmi střeoevropských prezidentů.

Tím chci opět potvrdit už zmíněnou tezi, že dějinám hodně pomáhají silné osobnosti, že kolikrát stačí jeden člověk a jeho příhodný vliv má světodějně dopady. Není nad to, když má třeba město štěstí na dobrého starostu. Co by byla Litomyšl bez Miroslava Brýdla?!

Já jsem se vlastně po celé ty tři dny potulování městem pořád nemohl nabažit toho pocitu, že už to máme za sebou, že jsme (opět) v Evropě, zase ve světě. Já vím, říkal jsem to už před deseti lety, že 20 let poté už si můžeme úlevně vydechnout, dohnali jsme, co se dohnat dalo, vyrovnali jsme ten handicap, teď už se můžeme směle rozhlédnout. Ale taky už se musíme přestat vymlouvat na komunisty, na dědictví těch 40 let... Ne, teď už si všechno rozhodujeme sami, za svá rozhodnutí sami neseme odpovědnost. Už žádné ustrašené pokukování nahoru, co vrchnost, žádné vyplašené pohlížení bokem, co lidi. Tohle mladí nepochopí a není jak jim to vysvětlit, v čem jsme to žili, a proč si teď tolik všímám a vážím toho prostého pocitu, že za námi ani nad námi nikdo není, že do svých věcí si můžeme mluvit, a jak si to uděláme, takové to budeme mít.

Tady víc než jinde, nebo prostě nově a jinak, si uvědomuju, jak velká to je věc žít normálně, horizontálně, mezi normálními lidmi, v horizontálních vazbách. Všude kolem vidím dospělé lidi, občany. A zdá se mi, že ti zdejší jsou jaksi ještě víc normální a občanští než jinde, v jiných městech, regionech.

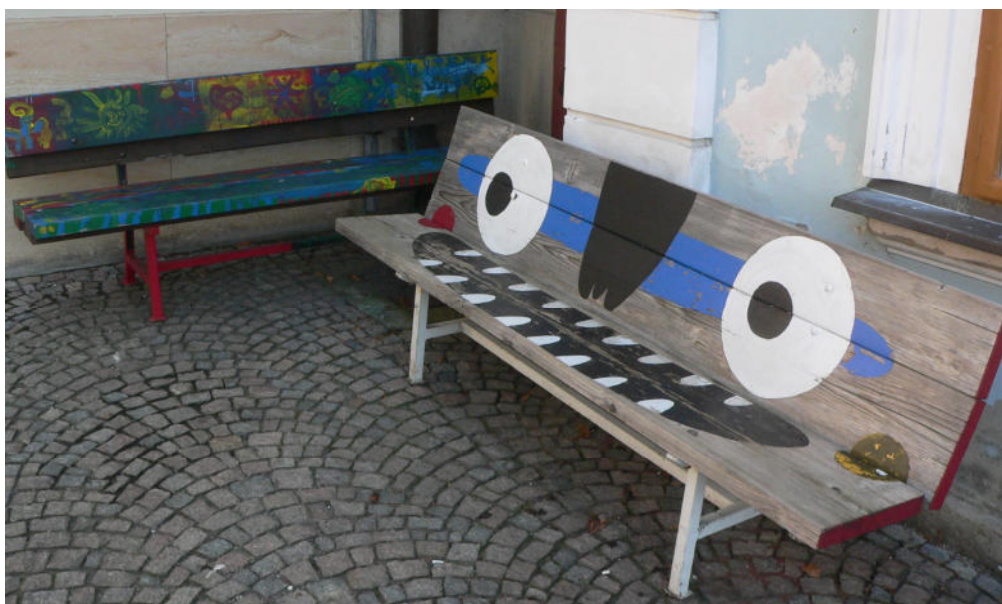
Tak třeba – všude tady mají kašny, fontánky, vodní prvky... U nás v Ostravě, když se o něčem takovém jen začne mluvit, okamžitě se někdo vytasí s argumentem – vždyť se v tom budou ráchat cikáni, budou do toho chcát morgli... A tak raději nic! V Ostravě je skutečně ten normální, horizontální, občanský život opravdu narušován věkovitými animozitami národnostními, nedůvěrou vůči náplavám, štitivým vymezováním se vůči kdejakým „barabům“. Zde v Litomyšli jsem neviděl ostnatý drát na plotech. U nás prostě je. Bývalo to – mladí cikáni, i bílá omladina, lezli na jabka, kradli šrot. Museli jsme si to chránit. Ale je to tak pořád? Zkusili jsme to bez dvoumetrových zdí se sklenými střepy? Zkusili jsme lidem věřit? Zřejmě tady v těch pořád ještě trochu bratrských východních Čechách vězí nějaká staletá tradice rovnostářské důvěry, nezrušená ani barokní panskou kulturou a katolickou subordinací. Možná v tom právě spočívá ten dánský zázrak, kterému říkají hygge, což se nedá jednoduše přeložit jako štěstí – spíš jde právě o tu obyčejnou občanskou spokojenost, ale ne ve smyslu biedermeierovské zaprděnosti.

Nebo: Lavičky. Zajímavé, kolik jich tu. Je vidět, že o veřejný prostor se tu pečuje, že veřejný prostor je důležitý, prioritní. A nejde jistě jen o turisty, protože lavičky jsou všude, i pro domácí. Samozřejmě – jsou tu i lavičky designové, zábavné, vytvořené umělci a studenty a recesisty v rámci jakéhosi workshopu. Překvapuje mě, že městský mobiliář není jednotný. Laviček je víc druhů, i odpadkových košů. Ale všechny jsou slušné, vkusné, a hlavně účelné. V řadě měst vidím třeba snahu, aby lavičky dobře, dokonce „umělecky“ vypadaly – ale sedět se na nich nedá. Ti, kdo je navrhli, na nich určitě neseděli a na svou zahradu by si je nedali. V jiných městech jsou sice k sezení, ale účelové jsou až hanba.

To u nás v Ostravě je to ještě jinak. Lavičky – pokud vůbec jsou – jsou z betonu nebo ze železa, bo lidi by je zničili, že ano. Ta mentalita – že dopředu počítáme s tím nejhorším v lidech – tu jistě přežívá ještě z dob komunistů. A ta snaha udělat všechno nerozbitné, nezničitelné, z betonu, traverz a silného plechu, aby to přežilo aspoň padesát let bez údržby, je typicky sovětská, ruská. Teď nám naši prozíraví ostravští radní na všechny lavičky šroubují příčné železné přepážky, aby na nich nemohli polehávat bezďáci a pospávat opilci. Zajímavé – bezďáci a opilci v Litomyšli asi nejsou. A fakt

jsem tu žádné neviděl. To v Ostravě, pravda, vidět jsou, hlavně na frekventovaných místech. A tak aby se tam nemohli ostentativně vyvalovat tito, tak ať tam radši nesedí nikdo! A když už musí občané sedět, tak způsobně, v pozoru, každý ve své kóji!

To je v lidech... Obyvatelé našeho domu uvažují stejně, nejen staří, i mladší: odnesou si lavičku ke svému vchodu, bo nám na ni sedají tamti...

Zkrátka na lavičkách testuju úroveň občanského života. A ta je v Litomyšli překvapivě vyspělá, jak už jsem konstatoval. Nejen že nevidím nikde to běžné ničení, „chuligánství“, ale nevidím ani strach z něho. Všechno se udělá veřejně, pro občany, aby to všichni mohli užívat. A nikdo to nezničí, neukradne. To tu nemají zpovvykanou mládež, asociály? Asi ne. Asi je to opravdu spořádaná společnost. Tak nějak jako v katolickém Polsku nebo na americkém protestantském středozápadě.

Račte si prosím povšimnout vlevo toho pankáče, jak spokojeně a způsobně si pokouhuje na lavičce.

Mimochodem – to dětské hřiště je super! A takových tu je plno, a každé je jiné, žádná unifikace.

Toto je nábřeží říčky Loučná, upravené v rámci štědře dotovaného projektu nějakými slavnými architekty. Dostalo to cenu. Červená betonová zídka klikatě provází pravý říční břeh. Už pravda po těch pár letech je trošku vyšisovaná, ale pořád svým tvarem odkazuje k umění. A přitom je ryze funkční, odděluje bezpečnou zónu od nebezpečného břehu – a dá se na ní sedět.

Odděluje, ale ne fatálně. Říčka je tu překlenuta řadou mostků, každý je jiný a všechny jsou potřebné, propojují živě obě části města. Navíc jsou z tohoto nově upraveného a občanskému využití uzpůsobeného pravého břehu zřízeny občas nějaké přístupy k vodě, jen tak, aby bylo vidět, že to není zakázáno, ani děti to nemají zakázané, můžou sejít po schůdkách a ráchat se tam. Je to nebezpečné? Jistě. Ale však jsme dospělí, ne?

Dřevo už ta těch pár let zestárlo, jistě začne ve vlhku degradovat a brzy bude potřeba některé díly, a pak všechny, vyměnit. No a co? Nestálo to za to?

Kdysi měli lidi asi víc potřeby zajít až dolů k vodě. Dnes už to není nutné. Ale je dobré, že architekti jim tu vodu znovu připomněli. Když už pro nic jiného, tak pro ta stinná zákoutí, a romantickou atmosféru. A přitom je to vlastně uprostřed města, jen pár kroků odevšad. Není to moc vidět, ale tento most byl navržen jako „obytný“, je široký, s posezením. Na obou březích jsou ovšem k posezení i velmi příjemné hospůdky a kavárničky.

Na jednom konci města právě poblíž místa u říčky, zvaného bělidla, kdysi vzniklo autobusové nádraží. Na dnešní dobu předimenzované. Opět díky masivnímu zásahu osvícených radních a městské architektky dostala pozemek Billa, a na vlastní náklady vystavěla svůj prodejní hangár vkusně a zaplatila i stavbu nového autobusového terminálu s obchody a velmi promyšleně upraveným parkovým prostorem s lavičkami a promenádami. U nádraží! U nás nemyslitelné! Bezďáci a opilci by to zničili! Tady v zákoutích mezi keříky posedávají stu-

denti, matky pokuřují, cestující pojídají svačiny. A městští zahradníci prostor pěkně upravují a udržují. Snad ani nemusím dodávat, že nikde žádný beton ani asfalt, ale poctivé štětované štěrkové a pískované cestičky.

Město mělo štěstí. Industrializace se mu nějak vyhnula. Dokonce ani za komunistů se sem nerozšířila ta jejich tovární mentalita, paneláků je tu naštěstí jen pár, jeden panelákový hotel. Až na tu nešťastnou magistrálu. V podstatě podél říčky přefala město vejprůl čtyřproudová silnice, dnes navíc s několika kruhovými objezdy. Komunistům šlo hlavně o ty jejich nákladáky, vykazované tunokilometry. Těžko jim to ovšem vyčítat – dnes uvažujeme stejně, jen kromě kamionů upřednostňujeme i osobáky.

Pokládám za nemoudré, když už mají to štěstí na 30 let souvislého osvětleného vedení města, že nechávají auta projíždět tím krásným a jedinečným náměstím. Chápu – radní i podnikatelé argumentují, že nebudou-li tam mít přístup auta, nebudou zákazníci, a centrum bude hynout. Tak ať to aspoň zkomplikují řidičům, kteří tudy jen projíždějí. Ostatně město je šikovně uměřené, všude je blízko, všude se dá dojít pěšky. Když příchozí nechají auto na kraji, snadno se dostanou kamkoli za pár minut.

Město mělo štěstí, že do jeho zakonzervovaného historického stavu nezasáhlo rušivě tolik modernistických stavebních vln 19. a 20. století. Prakticky tu nevidím secesi, ale vlastně ani žádné historizující budovy, tak typické pro 19. století. V podstatě tu není tradiční měšťanská uliční zástavba činžovními domy, jak ji známe z poslední třetiny 19. století. Jedinou výjimkou jsou školy a některé veřejné budovy, jež ovšem historizují velmi vkusně a přiměřeně zdejší tradici.

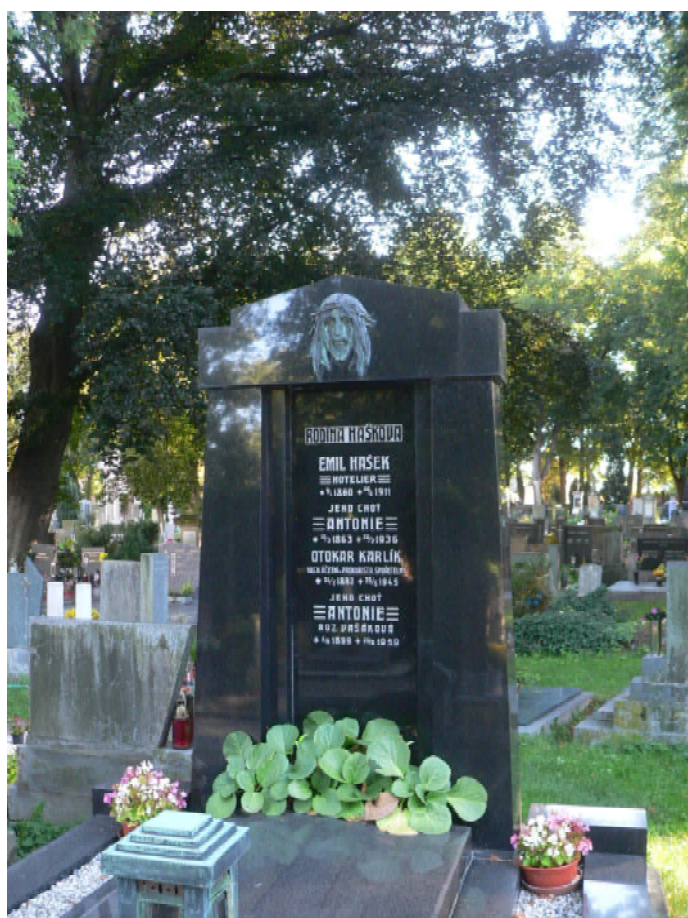
Město se probudilo po první světové válce. Je tu vidět nápadný stavební boom v dobově módním „národním slohu“ 20. let. Masarykova čtvrť, Fügnerova čtvrť, Sokol... Asi to bylo fakt výrazně české město, které si své češství najednou začalo radostně a vědomě užívat. Veřejné i soukromé budovy z tohoto období jsou hrdé, sebevědomé, zdravě okázalé. Ve 30. letech přišel funkcionalismus, ne čistý, spíš rozmělněný do „internacionálního stylu“. Školy, továrny i obytné domy hlásaly vskutku moderní životní styl, který se ale snažil vkomponovat se citlivě do historického kontextu jako jeho rozumný kontrapunkt.

Je to zvláštní, ale nikde tu není patrný ten marasmus vlády komunistů. Oni tu asi nestačili moc poničit a znásilnit ke svému obrazu. Snad trochu ctili ten ideologicky zmytizovaný odkaz Smetanův a Jiráskův. Akorát že to, co se jim nelíbilo nebo ideově nehodilo, nechávali programově chátrat. Naštěstí se to teď podařilo zachránit, opravit, případně restituovat do nové podoby, k novému využití.

Hřbitov. Stinný, tichý, velmi útulný. Já jsem na hřbitovy senzitivní... Staré, vysoké stromy, ale udržované. Nikde asfalt ani beton. Vše krásně zachovalé, upravené, sousedsky rozšafné. Vůbec nejen tady, ale ani v celém městě nevidím žádnou devastaci, to zludračení u nás vždy tak patrné, pocházející patrně z moderní doby, hnusných režimů, národnostních nevraživostí. Ve městě prakticky není nikde vidět graffiti, ale ani žádné rozpadající se domy, nevzhledné ohrady, skládky čehosi, nepořádné průmyslové areály. A ani neudržované hroby.

Ze jmen na náhrobcích plyne, že zde nebylo německé obyvatelstvo. I když je to víc než 70 let, co byli odsunuti, zůstala by po nich aspoň ta příjmení ve smíšených rodinách. To je velký rozdíl oproti třeba Znojmu. A co teprve oproti Ostravsku, kde se mísil s českým živel německý, polský i židovský. Asi i díky tomu mám z tohoto města pocit pohody, vzájemné sousedské a občanské důvěry, zkrátka hygge. To je vysoká míra jistoty, že vím, co ten druhý asi udělá, odtud pocit bezpečí, předvídatelnosti. V takovém prostředí se dá plánovat, uvažovat strategicky, není třeba žít ze dne na den v ustavičném strachu a boji. Nejen na hřbitově, ale všude je tu klid, ticho, mírnost – aspoň ve srovnáním s tím, nač jsme v Ostravě zvyklí. (Nebo že bych, kurva, už přestával slyšet?!)

Ty výčty občanských ctností na pomnících! Hoteliér. Vrchní účetní a prokurista spořitelny. Měšťan a obchodník. Jeho choť. Soukromnice. C. k. setník a auditor. Ředitel reálného gymnasia v Kolíně.

Mají tu dokonce seznam význačných pohřbených osobností a také výtvarně zajímavých náhrobků. S plánkem! Užitečné. Hned jsem našel, co jsem hledal. Hrob Magdaleny Dobromily Rettigové, dobré duše toho našeho dobrého litomyšlského biedermeieru.

Roztomilé je, že jí ctitelky na hrob vysadily bylinky. Vidím tu pažitku, meduňku, šalvěj...

Je tu Zdeněk Matěj Kuděj a další vlastenecký spisovatel Šmilovský.

Taky Hubert Gordon Schauer, významný národní a politický myslitel. Na náhrobku ho vlastenecky píšou Šauer.

A kdo že si to může dovolit náhrobek od Olbrama Zoubka? No jo, místní malíř Josef Matička. On totiž Olbram Zoubek nakonec v Litomyšli zůstal. A stejně tak se tu částečně usadil i Ladislav Horáček. Olbram Zoubek tu ale pomník nemá, jen jeho popel zde byl částečně rozptýlen, druhá část v Praze.

Nepřišel jsem na to, co to je, vypadá to, že opravdu jen veřejné záchodky na hřbitově. Na obřadní síň mi to připadá malé. Ale jak je vidět, na módních, až mondénních architekttech se tu nešetří.

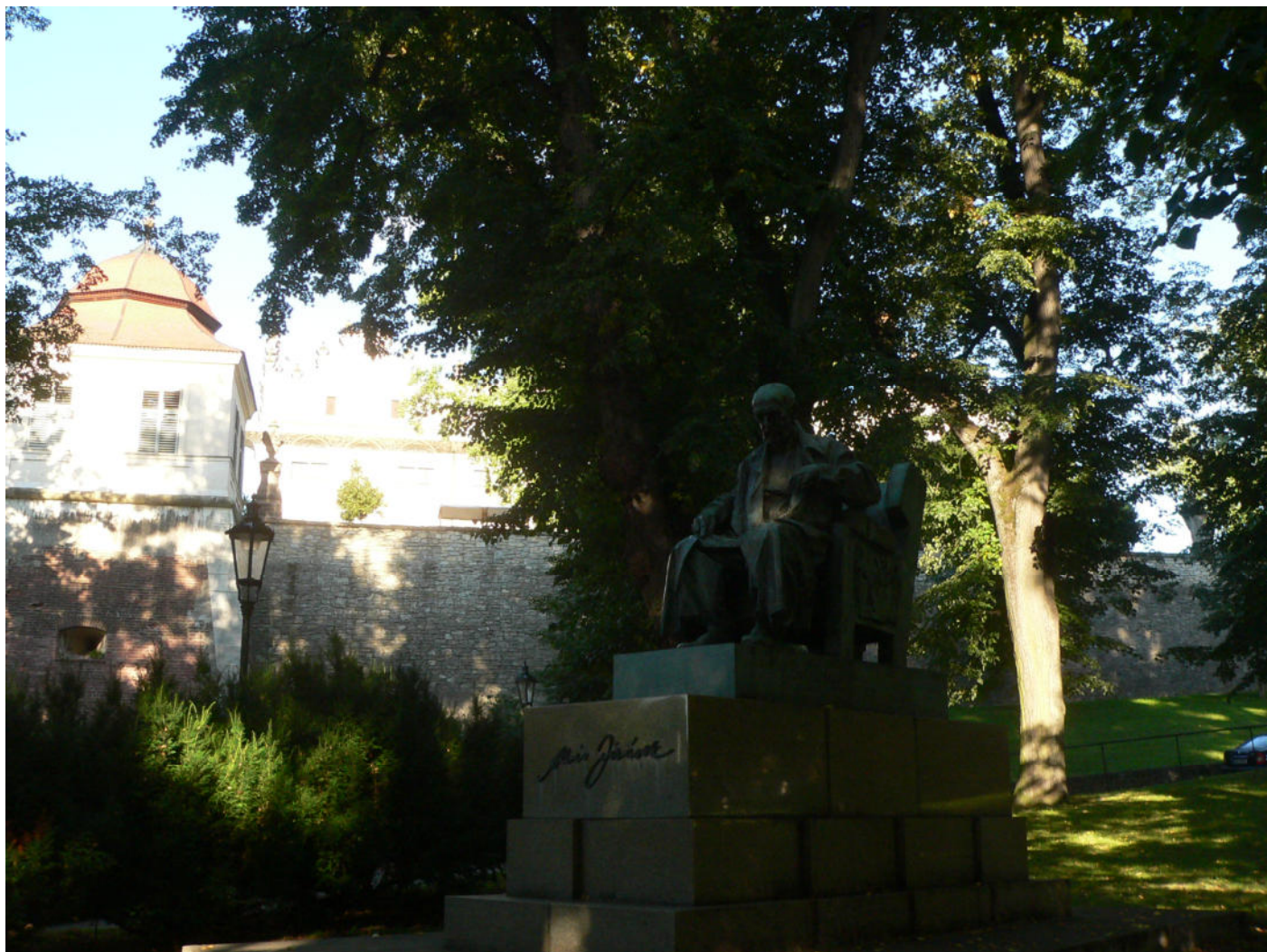
O mrtvých jen dobře? Ne, raději pravdu! Když už je třeba toho Nejedlého zmínit, tak férově.

Jak už řečeno, o slavné osobnosti tu není nouze. Božena Němcová tu nějaký čas žila. Žila tu i Teréza Nováková. Arne Novák, její syn, se zde narodil.

Jirásek ve stínu lípy. A na opravdu zajímavém stinném místě. Od Vincence Makovského.

Smetana má samozřejmě pro sebe celé to velké náměstí. Ale ten mě tolik nebere. I když je od Štursy.

Mimochodem, pojďme tedy na chvíli na to náměstí.

Samozřejmě že jako v Telči i zde si člověk klade otázku, co lidi vedlo k tomu, že se odvážili takové pitoresknosti. Jakoby nějaké fanfarónství.

Mě na tom zaujalo to napojování. Třeba ten jediný dům s oblými okny. Bylo to vůbec možné? Když všichni mají obdélníky? A přitom hned vedle toho nejstaršího domu U rytířů, který byl také nedávno restaurován. Ten jediný je opravdu renesanční, se stopami přechodu z pozdní gotiky.

Ve 30. letech se tam vmáčklo několik domů funkcionalistických. Nejčistší tento hotel, zřejmě nejvíc nóbl ve městě.

Sousední dům ale jistě taky vznikl ve 30. letech. A ten šedivý vpravo němlich tak. Podle mě je to ale provedeno citlivě. V tomto případě se funkcionalismus nechová úplně corbusierovsky, totiž totalitně, revolucionářsky, ničivě.

Jinak je ale náměstí stylově čisté, nerušené pozdějšími zásahy.

To se mi líbí, když železářství, tak železné...

Ale tohle je zajímavé. Pošta byla ve 30. letech modernizována v duchu modernistickém, lehce funkcionalistickém. Jasně, že se moc do konce historického náměstí nehodila.

Architekt Josef Pleskot ale dostal nápad, že by se v přízemí dal vybudovat koridor, jakési rovněž podloubí, které by navazovalo – i když „moderně“ – na oblá podloubí renesančních domů. Co na to říkáte? Vypadá to, jako by snad to podloubí tady bylo už při rekonstrukci budovy v oněch 30. letech.

A tenhle průhled se stal ikonickým, bude se o něm psát v architektonických učebnicích. Výseče jsou mírně zkosené a v chodníku je osvětlení. Impozantní, a přitom tak jednoduché!

Jak jsem zjistil až na místě, když jsem se začal probírat Litomyšlským architektonickým manuálem, oni mají celkem 16 prohlídkových tras, které je možno absolvovat s odborným průvodcem. Škoda, že se žádná nekonala, když jsem tam byl. Jednotlivé štace jsou označené kovovými terči v chodníku. To je na víc než na tři dny, tohle město!

Sympatické je, že i nové budovy a opravy starých se konají citlivě, jistě po konzultacích s úřadem nejen stavebním, ale i městského architekta, vlastně architektky.

Některé rekonstrukce soukromých domů nebo firem mají jasné znaky práce drahých architektů. Obecně ale nesdílím nadšení pro to, co v posledních desetiletích získává ocenění v architektonických časopisech a soutěžích. Ten zastydlý minimalismus, padesát odstínů šedi, rádobý luxus oděný do rádobý askeze. Mně to připadá nelidské. Oni se tady chlubí spoustou podobných novostaveb. Je to fajn, že soukromníci si nedovolí stavět nějaké hnusy podle svého vkusu, ale buď dobrovolně, nebo pod nátlakem svolí ke konzultacím s místní městskou architektkou. Toho jsem si všímal i v Kutné Hoře – žádný vyloženě hnusný nebo nepadnoucí dům. Lidi vycepaní ke vkusu.

Ale říkám si – když už někdo potřebuje demonstrovat, že má prachy nebo že patří do lepší společnosti, tak proč to třeba nehlásat takhle? A takových decentních soukromých usedlostí jsem tu našel dost.

Tak pojďme k těm vrcholům. Nahoře, na tzv. Olivetské hoře, kde stojí ten renesanční zámek a kde se postupně vystřídaly tři kláštery různých řádů, se vyřádila spousta dobrých architektů. A je fakt nutno si to pochvalovat. Nejen celkové kompozice, ale i ty detaily. Třeba tahle fasáda.

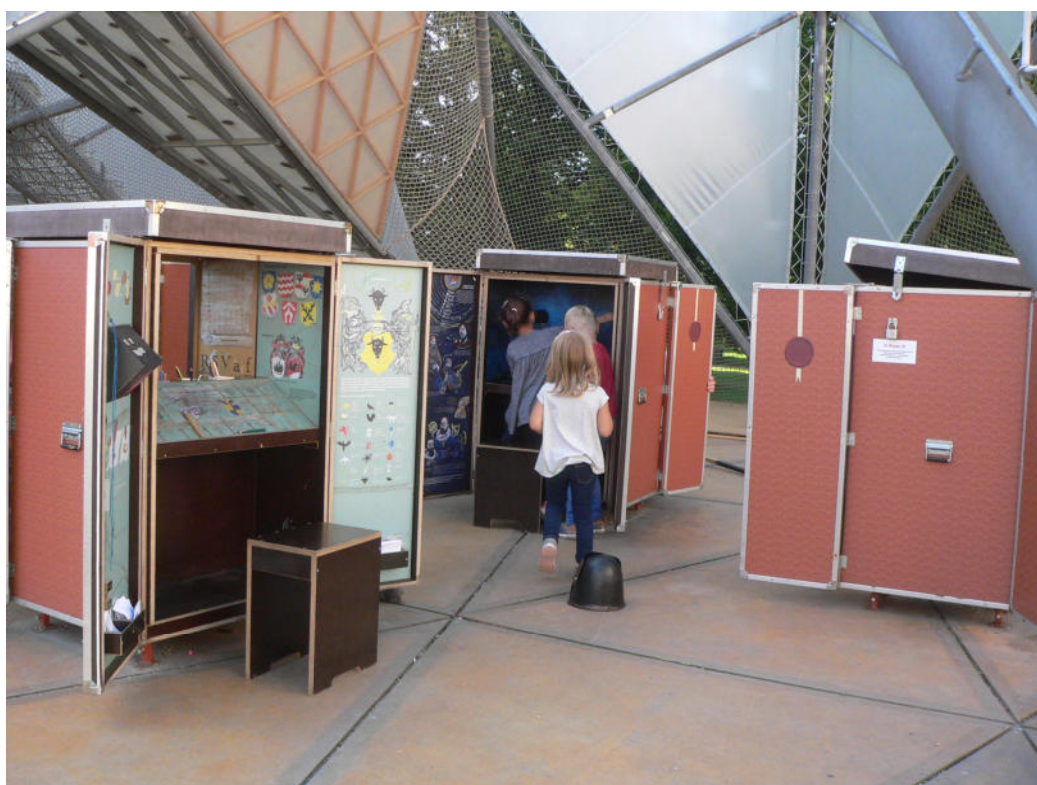
To se mně hodně líbí! To napojení nového na staré.

Je třeba uznat, že když fakulta restaurování, tak lepší portál si přát nemohla...

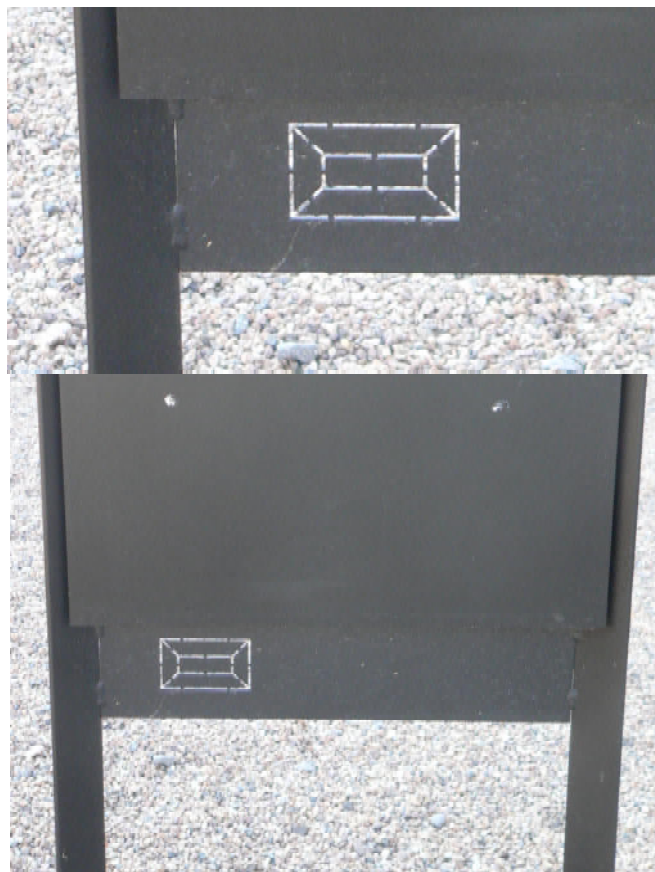

Na zámku mě překvapily různé atrakce a aktivity pro děti, odstupňované podle věku. To je ostatně po celém městě. Žádný disneyland, žádná infantilizace.

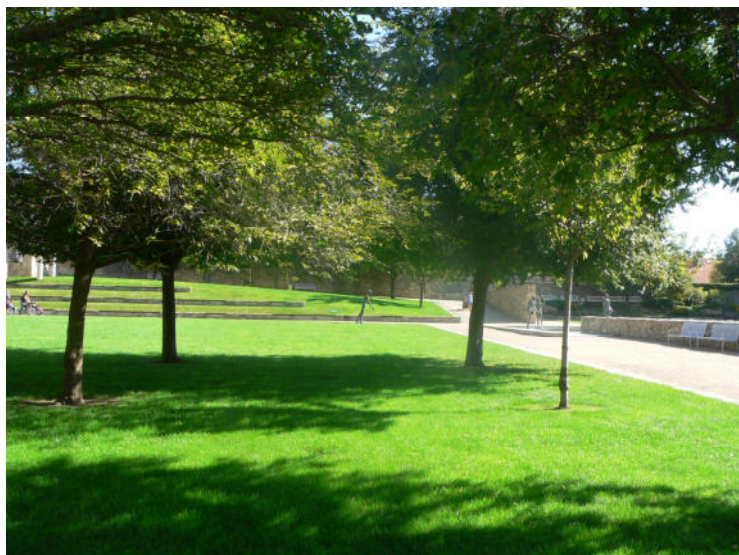
Informační tabule vtipně užívají logo celého historického skanzenu – do plechu vyseknuté sgrafitové psaníčko.

Nejvíc se mi líbily ty nedávno znovuoživené klášterní zahrady. Luxusní, a přitom tak obyčejné, jak to kdysi bývalo. Štěrkované a pískované cestičky, pěkné trávníky (v tomto případě má smysl stříhat je nakrátko), kamenné zídky, vodní prvky, rozmanité možnosti posezení... no a co, a proč by si lidi nemohli i lehnout? Všude sochy. Dnes samozřejmě moderní, zejména Olbram Zoubek, ten tu má dokonce v suterénu stálou expozici. Dokonce tam nechají i starý uschlý strom. A ty jablíčka! Ty mě nejvíc fascinují. Mají je tu snad všude. Kavárnička s venkovním posezením. To povznáší ducha!

Ten altán! Ten vypadá tak rafinovaně, tak římsky...!

Nedávno zrestaurovali tzv. máchadlo, jakýsi potůček, který teče shora od zámku dolů do města. Architekti si opět vyhráli s detaily, které ale vypadají tak prostě, jako by tu byly odjakživa. Samozřejmě, nějaký otisk tvůrčího ducha v tom je, třeba že potůček je sveden z praktických důvodů do laminátového koryta, jež je záměrně udělané cikcak, s ostrými úhly. Ale z tohoto žlutého sklolaminátu jsou tu vyvedeny i některé lavičky, které jsou uzpůsobené jednak k sezení, jednak k sestavování různých designových kreací. Cesta potůčku se vine a záměrně vytváří různá romantická zákoutí a scenérie, tůňky a máchadla.

Třeba právě kolem toho Jiráskova pomníku, který je na natolik stinném místě, že ho není možno ani vyfotit. (Temné proudy národní mytologie!)

Dole ve městě už se využívá i kdejaká proluka a prázdná parcela. Tohle je architektem speciálně vydesignovaný „parčík“, kde je možno v ústraní posedět, ale taky vystavovat svá díla. Prostor pro umění! I soukromá zašívárna. A nepovalují se tam flašky ani vajgly. Já nevím, jak to tady ti lidi dělají...

Našel jsem, co jsem hledal: Nový kostel, který si nechala postavit – světe, div se! – Církev bratrská. Církev evangelikálního typu, která se programově nestará o nic, co je vně, noří se jen do své niterné plačtivé sentimentální zbožnosti. Město je nějakým vyprovokovalo, že vyhlásili architektonickou soutěž a byl vybrán projekt Zdeňka Fránka, který naprosto neodpovídá duchu této od světa a moderny odvrácené komunity.

Opět Václav Cígler a jeho skleněný kříž. Naprosto netypické pro tuto církev. Podařilo se mi vyfotit, jak září ve vycházejícím slunci.

A další obdivovaná a ceněná stavba – plavecký bazén skrytý ve vlnách travnatého terénu.

Zastřešení tribuny stadionu a sluneční hodiny

No a samozřejmě – nějaká ta zákoutí a příjemné výhledy i nakouknutí. Krásně upravený dvorek pedagogické školy. Račte si prosím povšimnout těch jablíček!

Tak,
myslím, že je lépe si to prohlédnout takhle, a přečíst si mé komentující kdydy,
než abych vás otravoval ukazováním sto dvaceti fotek a nudným žvaněním... 😊